

Леся Українка

НА ПОЛІ КРОВІ

Драматична поема

Глуха містина в околиці Єрусалимській. Попід глинищем, серед колючих хащів та червонястого бур'яну, що росте на солонці, розчищено невеличку нивку, але скільки кривих дерев з червоною корою залишено зрідка по ній. Чоловік, худий і знідлий, але з природи кремезний та тривкий, копає ту нивку великою мотикою і часто викидав каміння з землі, від часу до часу спиняючись та втираючи піт з обличчя.

Дідок-прочанин іде поз нивку стежкою, що звертає вбік з великого Єрусалимського шляху. Прочанин важко дише і налягає на ціпок, ідучи, бо день душний. На ціпку вгорі прив'язана тиковка хилитається порожня і калатає. Чоловік, що працює, оглянувся на мить, почувши ге калатання, але зараз же нахилився знов до праці.

Прочанин

(спиняється коло працівника)

Благослови господь твою роботу,
мій брате!

Працівник мовчить, не одривається від роботи і не дивиться на прочанина.

(Прочанин тихо до себе.)

Він, либонь, глухий.

(Голосніше.)

Мій друже!

Благаю ревне, дай мені водиці!

Хоч я ще й небагато увійшов,
а вже всю воду випив,— душно, бачиш,
а тиковка мала.

Чоловік

(показує на кухоль з водою, захований у бур'яні)

Он, можеш взяти.

Прочанин

(жадібно прикидає до кухля і довго п'є; потім, напившись)

Нехай господь тобі продовжить віку,
що ти мене порятував.

Чоловік знов не подає знаку, що чув сі слова.

Скажи,

де ти береш тут воду? Я піду
та й наберу собі й тобі. Куди тут
по воду йти?

Чоловік

Туди.

*(Показує мотикою в той бік, звідки прочанин прийшов,
і знов нахилиється до праці.)*

Прочанин

Назад... Ну, знаєш,
мій синочку, пробач мені, старому,

я підтоптався вже за довгий вік,
 лінівi ноги стали.
(Сідав на межі під деревом.)
 Світ не близький
 мені додому йти. Я з Галілеї.
 Ходив оце в Єрусалим на прощу,
 там маю родичів — сестру і тітку,—
 от з ними й паску їв. А ти, мій сину,
 єрусалимський?

Чоловік
 Ні...
(Поспішно.)

Єрусалимський!
 Авжеж!.. Хіба, ти думаєш, я звідки?

Прочанин

Та я не думаю нічого. Так от
 спитав собі... А поле се — твоє?
 Чоловік
 Авжеж, моє. Чиє ж би мало бути?

Прочанин

Ото яка чудна балачка в тебе!
 То я тому спитав, бо пам'ятаю,
 що як ішов я се в Єрусалим,
 то ся містина облогом стояла
 і нивки сеї наче не було,
 хоч люди вже здебільша обробились
 у полі й по городах. Десь недавно
 купив ти сюю землю?

Чоловік
(неохоче)

Та... недавно.
 Прочанин
(оглядає містину уважним оком хлібороба)
 А скільки дав за неї?

Чоловік
(так само неохоче)

Небагато.
(З понурим глузуванням.)
 А ти хіба перекупити хочеш?

Прочанин
(добродушно)

Та ні, нащо ж мені? Я не тутешній.
 А дорого, либонь, земля коштує
 коло Єрусалима?
 Чоловік
 Як для кого.

Прочанин

Ну, тобто, значить, як яка земля.

Чоловік

(злісно)

Не як яка земля, а як для кого!

Я так сказав, то так і розумій.

Прочанин

(трохи збентежений його тоном, підводиться. Здержано)

Я розумію. Ти, відай, убогий,

то й дорого тобі дались ті гроші,

що ти за землю заплатив. Багач

сказав би, може: «Се земля дешева»,—

адже тепер я зрозумів тебе?

Чоловік

(шорстко)

Мені не треба твого розуміння.

Напився, відпочив ти,— ну й іди.

Мені з тобою ніколи базікать.

Прочанин

(відступив було ображений, потім спинився)

Ні, все ж я так не можу відійти!

Слова твої шорсткі, а серце добре.

Твоя водиця справді мов цілюща,—

вона мені аж сили придала.

Повинен я тебе благословити,

як батько сина рідного.

(Подається до чоловіка, підвівши руки для благословення.)

Чоловік

(поспішно, мов з острахом)

Стій, діду!

Он там... є ще вода... ти хтів сповнити

сю тикву на дорогу... дай, наллю...

(Одв'язує тиковку від цівки, переливає в неї всю воду з кухля і знов прив'язує.)

Ну от... І йди собі... і не кажи

нічого більше... я зовсім не хочу

твого благословення... я не хочу...

Ну, що ж? Чого ти дивишся? Іди!

Прочанин

(поступається ще ближче і вдивляється в чоловіка, не вважаючи на його нетерплячі рухи)

Та ні, стривай, тепер мені здається,

що ти мені мов по знаку. Та вже ж!

Ти навіть був-таки у мене в хаті

в Капернаумі, вкупі з тим пророком,
що се його розп'ято.

Чоловік

(здригнувся і спустив очі)

Я не тямлю,
про що говориш.

Прочанин

(щиро)

Ти мене не бійся.

Я не такий, щоб зрадити людину,
та ще таку добрячу. Сам я, звісно,
не думаю, щоб твій учитель справді
Мессією мав бути, сином божим,
бо знаю ж добре, чий він син і звідки,—
все ж я його вважаю за пророка.

Він знав таке, що нам не дано знати.

Він був-таки великий чоловік.

Чоловік

Великий? Чим же се він був великий?

Прочанин

Чим? Духом тим, що бог йому вділив.

Чоловік

Яким там духом? Що ти знаєш, діду!

Він був такий, як всі!

(Завважає заперечливий рух прочанина.)

Авжеж, як всі!

Не кращий анігрошечки! Любив він
вино і пахощі. Любив, щоб завжди
жінки йому вродливі слугували,—
вони за ним ходили цілим роєм,
а він їм дозволяв, щоб ноги мили
йому коштовним нардом і волоссям
розкішним, як буває у блудниць,
вони йому ті ноги витирали.

О, ти його не знав!

Прочанин

Стривай-но, хлопче!

Та я ж таки тебе напевне бачив!

От навіть пригадав і як зовуть:

тобі наймення Юда!

Чоловік

(збентежено)

Хоч би й так?

Чи мало є людей з таким іменням?

Прочанин

Та й з тим пророком два таких було,

Що звались Юдами. Один земляк мій,
а другий здалека... забув я місто,
з якого був він родом...

(Пригадує.)

Чоловік

А навіщо
тобі здалось те місто?

Прочанин

Та казали
мені в Єрусалимі, що неначе
той Юда сторонський привів сторожу
на вчителя свого...

Чоловік

А що тобі,
хто саме там привів і як те сталось?

Прочанин

От якось не хотілось би мені,
щоб ти був тим...

(Радісно.)

Ба ні, вже ж то не ти!

Згадав я: хтось казав, що Юда-зрадник
завісився.

Чоловік

(мимоволі)

Неправда!

Прочанин

Як? Неправда?

*(Вдивляється в чоловіка; тому, очевидно, тяжке те
вдивляння. Прочанин помалу відступає.)*

Тепер я бачу добре: ти той Юда,
що вчителя продав.

Юда

*(з одвагою безвихідності змінює свою дотеперішню пону-
ро-потайну гутірку на рішучу, до нахабності одверту)*

А якби й так?!

Ти думаєш, боюсь я сього слова?

«Продав! Продав!» Хто дарма віддає,
той ліпше робить?

Прочанин

(відступаючи ще)

Та... вже наче ліпше...

Юда

(поступаючи до прочанина)

Ні, гірше! Дурень той або злочинець,
хто дарма віддає. Хто ж продає,
то значить, що йому потрібні гроші,

а більше нічогосінько не значить.

Прочанин

Та тут же річ іде не про товар.

Юда

Що є товар? Як хто що зайве має,
той може те продати. От я мав
учителя,— як він зробився зайвим,
то я його продав.

Прочанин

(з мішаним виразом презирства і цікавості)

І скільки взяв?

Юда

Взяв тридцять срібняків! Що? може, мало?

Прочанин

Та вже хоч би дорожче продавав...

Юда

Я б сам радніший більше вторгувати,
так що ж, за мій товар більш не дали.
Якби продав за тридев'ять талантів,
то, звісно, се було б куди почесніші
Га? Чи ж не так? Тоді б купив я царство,
а не оце скупе, злиденне поле.
Се ж солонець. От бачиш, ся містина
коштує тридцять срібняків,— за стільки
не можна ліпшої землі дістати...
От мучуся як проклятий над нею,
а чи вона що вродить, сам не знаю.
(Загарливо копає землю.)

Прочанин

Нащо тобі здалась та вся рахуба?

Юда

(кинув мотику і заложив руки на грудях. Випростався)

А що ж? Було мені довіку жити
жебрацьким хлібом? Вік поневірятись,
пороги оббиваючи в людей?
Недоїдки по закутках збирати?
З рукою довгою, з язиком довгим "
поміж людьми проявою ходити?
Так я ж не звик був змалку до такого!
Та ж я отецький син, ще й одинак!
Я спадок мав від батька: виногради,
і ниву добру, і садок, і дім.
Все мав я в Каріоті. Ну, тепер
там послідуші з того багатіють,
а я...

(Хапає знов мотику і злісно б'є нею по твердій землі, кре-

шучи іскри з каміння.)

Прочанин

(з деяким спочуттям)

Чому ж се ти позбувся спадку?
А може, ти, пробач, його розтринькав,
як то буває молодечий звичай?..

Юда

(знов кидає роботу)

Ні, я не мав звичаїв молодечих,
я статкував... і жалую про те!
Вже краще б я пропив ту батьківщину
з гульвісами, з повіями, то мав би
од них якусь утіху, добре слово...

Прочанин

Ей, хлопче мій, тих добрих слів і втіхи
не надовго зажив би! Поки гроші,
то поти й честь в кумпанії такій.

Юда

Нехай би й так! А я ж обдерти дався
до нитки, до шага,— і що ж я мав?
Яку я втіху мав? За жебраками
носити торбу, хавтурки збирати,
попихачем їм бути ні за спасибі!
І що я чув за те? Якеє слово?

(Наслідує чийсь голос.)

«Лукавий! Маловіре!»

Прочанин

Хто ж се, хлопче,
так з тебе насміявся?

Юда

Хто?

(З притиском.)

Учитель!

Прочанин

Отой, що ти продав?

Юда

(спалахнув)

Так! Я продав!

А він мене ограбував! Ні, гірше!

Він одурив мене!

Прочанин

Як одурив?

То він заволодів твоїм маєтком?

От після сього й вір отим пророкам!

Здався ж він на гроші не жадібним,
все тільки й говорив про царство боже...

Отож! отож! Се й був той ятірець,
 куди він людські душі, наче рибу,
 ловив...
(з коротким, злісним сміхом)

та й викидав на суходіл!
(Очевидно, імпровізує пародію на чийсь промову.)
 «Жий, рибонько! Нащо тобі вода?
 Глянь на пташки небесні у повітрі!
 Чи ж їм не добре там?»

Прочанин
(сміється)
 Ти лепсько вмієш
 вдавати тую мову!

Юда
(похмуро)
 Таж начувся
 її доволі! через вуха ллється!
 вилазить боком досі...
 Прочанин
(зацікавлений, сідає знов на межі)
 Ну, то як же,
 як саме видував він в тебе статок?
 Се варто знати, щоб остерігатись,—
 тепер їх розплодилось, тих пророків.

Юда
*(мовчить який час, поглядаючи на прочанина, мов вагаю-
 чися звірятись йому, далі не видержує, і мова його проривається прудким, часто
 безладним потоком)*

Се так було. Я їздив раз по рибу
 до вас в Капернаум — о, тее місто
 далось мені взнаки! Був торг великий,
 і люду назбиралось звідусіль.
 Та тільки я наблизився до торгу,
 як люди раптом в інший бік сунули,
 покинувши весь крам. Дивлюсь: на кручі,
 там, коло школи вашої, стоїть
 есей чи назорей в одежі білій,
 з волоссям довгим, і держить промову.
 З цікавості пішов і я послухать...
 Ох, як він говорив! Який був голос!
 Я пригадав те, що давно забув...
 Згадав свою покійницю матусю,
 що я маленьким ще зоставсь без неї...
 Промовець говорив: «Ходіть до мене...
 я заспокою вас... я вас потішу...»

І я незчувся, як ряснії сльози
мене умили — я ж не був плаксивий! —
мені здалося, що нема для мене
ріднішого над сього чоловіка
і не було на цілім божім світі...,
Пауза.

З сусідами в той час я позивався
за спаш, за оранку — річ світова! —
і змучився ворогуванням людським,
дрібною та щоденною сварнею —
либонь, ще й тим я так тоді розм'як...
А тут він про любов став говорити —
ти чув коли, як він про те балакав?
Прочанин мовчки потакує головою.
То сам ти знаєш, що в такі хвилини
і лютий ворог міг за брата здатись.

Прочанин

Таки се правда! Раз я сам простив
сусідові образу, ще й чималу,
після речей того пророка...

Юда

(не слухає його)

Раптом

він річ повів про царство боже! Діду!
мені здалася тая ваша круча,
неплідна, крейдяна, порогом ясним
при божій брамі, що веде до раю.
Мені здавалось: тільки поступити
за той поріг — і всі в едемі будем,
як перші люди. «Що нам заважає? —
так думалось мені,— вже ж не боронить
вогненний меч до того раю війстя.
Туди нас кличе, руки простягає,
обійми розкриває янгол божий,
а може, божий син!» Так, діду, справді
не я один, либонь, тоді подумав,
що він син божий... Глянув я на кручу
і там, край ніг промовця, ще завважив
гурток людей, чоловіків, жінок,
усі вони дивились на промовця,
а часом поглядали і на нас
з осяйної своєї високості,
їх погляди були такі щасливі,
і горді, й приязні. «Оці живуть
в раю господнім повсякчас!» — гадав я...
Налинув дощ і перервав промову.

Я сів під накриття і думу думав.
Скінчився дощ — я не Згадав про покуп,
ні, я пішов шукать того промовця.
Бодай би я життя був загубив,
ніж мав його знайти! Та я знайшов
його собі на лихо...

Прочанин

І йому!

Юда

Що ти сказав?

Прочанин

Кажу, й йому на лихо.

Якби не ти, ще б він пожив на світі.

Юда

Ні, він однаково на лихо грав,
хоч би й ніхто не поживився з нього.

Прочанин

А все ж несправедний такий поживок...

І нащо там було його шукати?

Затямив би собі його слова,
коли вже так припали до сподоби,
та й жив би праведно в своїм маєтку,
що батько чесно призбирав для тебе.

Юда

(з коротким сміхом)

Не так се просто! Він, бач, говорив,
що тільки з ним увійдем в царство боже,
без нього ж — ані до порога!

Прочанин

Хитрий!

Юда

Як я знайшов його, я запитався,
що маю я робити, щоб придбати
для себе царство боже. Він спитав,
чи я закон сповняю й не грішу.
Я мовив: «Так», бо се ж була і правда.
«І все ще царства божого не маєш?» —
спитав він, якимось дивно усміхнувшись.
«Як бачиш, ні», — сказав я, і досада
уперше ворухнулась в мене в серці
супроти нього — я її стлумив.
«Ну, то роздай усе, що маєш, бідніш
і йди за мною», — мовив він. Я мовчки
від нього відступив. Тяжким здалося
мені те слово.

Прочанин

Бо таки й нелегко
 його змістити] Де ж: усе роздай!
 Промовити — і то не всякий зможе!
 Юда
 Йому воно було зовсім не тяжко!
 Бо хто він був? Син теслі. Що він мав?
 Нічого зроду. Хто такі всі ті,
 що з ним ходили? Все рибалки більше.
 їм що, які маєтки їм потрібні?
 Вода — маєток божий — всім дається,
 аби натрапив де: закинув ятір,
 та вже й готова їжа... Був там митар
 посеред них. Так що ж, не все одно
 на митниці сидіти чи ходити
 за хлібом жебраним? — однака честь!
 Мені ж таки було про що подумать.
 Прочанин
 Вже ж! Батьківське надбання не абищо!
 Юда
 Спочатку я вернувся до господи
 і хтів те слово викинути з думки.
 Але тісна мені здалася хата,
 мізерні клуні, й тік, і двір нудний,
 і виногради навіть невеселі.
 Все марилося мені — то райська брама,
 то золотий престол, а на престолі
 Мессія в образі того промовця,
 неначе судить він живих і мертвих...
 коло престолу гурт його обранців,
 щасливих, радісних, і їм слугують
 народи всього світу залюбки...
 безмежна щастя їхнього облада...
 і я їм заздрих... А вкінці настав
 той день, коли я все роздав убогим,
 голоті каріотській щонайгіршій,
 а сам пішов з порожніми руками,
 в одній одежині, без торби навіть,
 шукать учителя.

Прочанин

То ти пішов
 з порожніми руками? І прийняв він
 тебе таким?

Юда

Прийняв одразу.

Прочанин

От як?..

То вже ж він не собі забрав твій статок.

Юда

Все ж він про себе дбав! Бо він збирався
 царем голоті всій юдейській стати,
 як обдере маючих та дурних,
 а їх добром наділить ту голоту.
 Він не казав про те виразним словом —
 він ні про що не говорив виразно,—
 та згодом я ті заміри збагнув.
 Ти думаєш, що він задовольнився б
 якимсь там хуторцем у Каріоті?
 Ні, він хотів — усе або нічого!
 Прочанин
 То все ж він був великий чоловік.

Юда

(тупає ногою)
 Ні, він не був великий! То велика
 була його жадоба і пиха!
 А він не вмів нічого довершити.
 Все в нього розпливалося в словах.
 Я хутко се збагнув. Найвиразніше
 се стало тут, в Єрусалимі. Знаєш,
 був час, що на руках його носили,
 «Осанна сину божому!» — гукали...

Прочанин

Та знаю, я ж якраз те бачив сам.

Юда

Ну й що ж? Він так проїхався по місту,
 неначе для розривки римська пані,
 щось побалакав там своїм звичаєм,
 напався на дрібних купців при храмі,
 та й знов до Лазаря свого вернувся
 серед жінок розводить мляві жалі
 про те, що він рокований на згубу,
 що з друзями йому недовго бути...
 А люд єрусалимський розійшовся
 одурений і гнівний по домівках.
 Ет, аж досада здумати, для кого
 занাপастив я все своє життя!

Прочанин

Та чом же ти його тоді не кинув?

Юда

Куди б се я пішов? У Каріот?
 Просити хліба у тії голоти,
 що з рук моїх добро моє посіла?
 Щоб там собак на мене нацькували?

Я ж знаю тих людей,— я зріс між ними.

Прочанин

Ну, розпочав би щось в Єрусалимі...

Юда

Та що ж би розпочав я — голий-босий?
Завести торг? Я ж ні шага не мав.
Се правда, я глядів у них скарбони,—
бо я вважався більш «від сього світу»,
ніж тії чисті душі,— та зайняти
для себе я не смів нічого з неї,
бо зараз, мов тавро, поклали: «Злодій!»

Прочанин

(з добродушним смішком)

То ти таки поспробував зайняти?

Юда

(спалахнув)

Хотів би знати я, що б ти зробив,
якби тобі текли крізь пальці гроші
і розтікалися по всіх усюдах,
лишаючи тобі сухі долоні —
і так щодня! Я дбав про харч, про хату
для гурту цілого і про старців,
що меткою за нами волочились,
а сам голодний, збіганий, як пес,
їв облизні та думкою, як дурень,
мав багатіти... День у день промови,
якісь темно-прозорі, наче прірва,—
аж світ макітрився мені від них!
Я їм не бачив ні кінця, ні краю...
Уже я знав, чого ті речі варті:
«Я заспокою вас... я вас потішу...»
Аякже, сподівайся! Він здалека
спокоем і потіхою манив,
а скоро хто було розвісить вуха
і справді піде з ним, як я дурний,
тому таке ярмо він клав на шию,
що аж додолу гнуло. Він любив
байками й загадками говорити;
отож було не смій його спитати,
як то в звичай між учениками:
«Учителю, що значить сеє слово?» —
він зараз попадав у нетерплячку:
«Лукавий роде! Доки буду з вами?
Сліпорожденні! Дивляться й не бачать!»
І все такі слова вразливі, гострі,
що краще б він уже налаяв просто,

ніж так пекти аж до живого серця.

Прочанин

Проте ж таки за ним ходили люди,
не кидали,— відай, було їм добре.

Були такі, що й роду відrekliся.

Я сам таких в Капернаумі знав.

Була там молодичка, Саломея
наймення їй,— покинула дітей

і чоловіка; інша знов, Сусанна,

багата відданиця, молоденька

і роду чесного — за ним пішла,

не боячись неслави й поговору.

Юда

(зневажливо)

Не говори мені про те жіноцтво!

Жінки, як ті собаки,— раз поглядь,

а потім хоч щодня лупцюй, все стерплять!

та й руки ще лизатимуть...

Прочанин

Ну, добре,

та ж не самі жінки, ба й чоловіки,

як сам ти згадував, були щасливі,

в ногах у нього сидячи.

Юда

Мана!

Не царство боже, ні — скоріше пекло
було у тім гурті! Яка там заздрість,

ти й здумати не можеш! Кожен важив

на перше місце побіля Мессії,

на *перше*, не інакше! І для того

терпів усю зневагу, все приймав.

Учитель мав улюбленців між нами,—

ми, зуби зціпивши, їм догоджали,

щоб приподобитись йому хоч тим.

І я ж, поки ще царства сподівався,

все залюбки терпів, а потім мусив

терпіти й без надії — де б я дівся? —

хоч день і ніч я голову сушив,

як вирватися з того царства глуму,

де не мені народи слугували,

а я служив відметам всіх народів...

І знаєш, діду, що ніхто ніколи

не міг його задовольнить. Якось

він при вечері кинув нам у вічі

такі слова: «Ось, пийте кров мою!

Ось, їжте тіло!» Боже помсти правий!

Чия ж то кров була, як не моя?
 Чиє ж було то тіло?! Гіркий сором
 гнав кров з мого лиця, я з тіла спав,
 як жебрав їм того вина та хліба...

Прочанин

Було тобі піти куди хоч в найми,
 щоб вирватись од них...

Юда

Куди? До кого?
 Цікавий знати, хто мене прийняв би!
 Голота нас любила, а заможні
 не прийняли б за наймита такого,
 що був учеником — ба ні, слугою! —
 їх ворога.

Прочанин

Вже правда — ти попався,
 неначе в пастку миш! І як ти жив там!

Юда

Либонь, не райське щастя відбивалось
 в моїх очах! Учитель те завважив.
 Він поглядів понурих не любив.
 Він звик, щоб ми, як песики, лагідно
 йому дивились в вічі та ловили
 його слова. І він мене почав
 словами дошкулять. Напроти мене
 він байку склав про гостя, що понурий
 та нечупарний втисся на весілля
 і з соромом був вигнаний. Дедалі
 про зрадників почав заводить річ:
 чи руку покладу на стіл — він каже:
 «Ось зрадницька рука побіля мене»;
 чи хліб у страву я вмочу — знов слово:
 «Сьогодні зрадник хліб вмочає з нами»,
 було, не дивлячись на мене, каже,
 мов ненавмисне, але всі навколо
 на мене витріщалися одразу,
 неначе я одмінок був між ними...
(Задумується. Потім здимає голову вгору.)
 Що він посіяв, те й пожав! Сам винен!
(Знов задумується. Раптом шпарко, напосідливо.)
 Нічого в світі я не мав, крім нього,—
 хіба ж не мав я права знов змінити
 його на те добро, що я втеряв
 з його причини?

Прочанин

А як же ти зробив се?

Юда

А як би ти зробив?

Прочанин

Хіба я знаю?

Я зроду ще не продавав людей.

Юда

(з понуриим жартом)

Так само продають їх, як і все,
як гуси, як худобу: поторгують
і вдаряють по руках. Ти ж думав як?
А потім з рук у руки віддають їх
тому, хто купить. От і все. Не бачив?

Прочанин

А як же ти віддав його, як саме?

Юда

(зненацька роздратований)

Та що ти, мов суддя, мене питаєш?

Мені вже се обридло!

Прочанин

(здвигає плечима)

Річ твоя!

Не хочеш — не кажи. А тільки, знаєш,
погана чутка йде про тебе в людях,
що ніби ти його поцілував,
як зраджував.

Юда

(уперто)

І він мене теж зрадив!

Прочанин

Цілюючи?

Юда

(злісно і вкупі з жалем)

Ні, він мене ніколи
не цілував.

Прочанин

А ти його?

Юда

(люто)

Гей, діду!

Кажу тобі, доволі вже балачок!

Прочанин

(встає)

Коли ти справді отаке плюгавство
вчинив, то краще вже тобі мовчати.

(Лагодиться йти.)

Юда

(поспішно)

А може ж, я таки його любив?
 А може ж, я хотів з ним попрощатись?
 Прочанин
(обертається знов до Юди. З крайнім презирством)
 Ну, знаєш, Юдо, я тепер кажу:
 доволі вже балачок! Бо як правда,
 що ти любив його, то те плюгавство
 іще мерзенніше. Убий, заріж,
 втопи, продай, та хоч без поцілунків!

Юда

Я з тебе жартував. Той поцілунок
 зовсім холодний був. Я ж мусив якось
 признаку дати, котрого з гурту брати.

Прочанин

(тремтить від обурення)

Мовчи! Не говори! Чи теплий гад,
 розпарений на сонці, чи холодний —
 однаково бридкий!

Юда

Тепер я гад?
 А хто мене хотів благословляти?
 Вода ж моя, либонь, таки цілюща,
 бо ти її приймаєш.

Прочанин

(раптово одв'язує тикву)
 Ось тобі
 твоя вода. Волів би на безвідді
 пропасти, ніж прийняти щось від тебе!
(Лле воду назад у кухоль.)

Юда

(спиняє його руку)

Ну, діду...

Прочанин

(вириває руку, мов опечений дотиком Юди)
 Геть від мене, сатано!
(Тиква падає, вода розливається по землі, прочанин дрібною, старечою походкою
поспішає до стежки.)
 Будь проклят!

Юда

Не тобі мене клясти,
 бо він простив мене!

Прочанин

(обертається)

І після сього
 ти не завісився?!

(Плює.)
Юда

Ні, не простив!
Я пригадав — він докорив мені.

Прочанин
(перекривляє з огидою)

«Він докорив!» — Тебе убити мало!
Здіймає камінь і кидає на Юду, але камінь не долітає до Юди. Прочанин не оглядаючись спускається стежкою в яр і криється з очей.

Юда стоїть хвилину, стиснувши голову руками, далі стукає себе кулаком по голові, хапає мотику і, не розгинаючись, не втираючи поту, працює до нестями.

2/II 1909